

ТРАНСНАЦІОНАЛЬНІ КОРПОРАЦІЇ ЯК ПРОЯВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА БАГАТОСТОРОННЬОЇ ВЗАЄМОДІЇ КРАЇН

Розглянуто взаємопереплетення рівнів глобалізаційних процесів (макрорівня, мікрорівня та мезорівня) та на прикладі компанії "Procter & Gamble" доведено, що транснаціональні корпорації є проявом глобалізації та багатосторонньої взаємодії країн на всіх рівнях.

It is demonstrated the interconnect of globalization processes levels (microlevel, macrolevel, mezelevel) and due to "Procter & Gamble" example prove the multinational corporations are the reveal of globalization and multilateral cooperation between countries on all levels.

Глобалізація стосується такої особливої сфери міжнародних відносин, як світогосподарські зв'язки, світова економіка. Правомірне й обмежувальне трактування глобалізації, що розглядає взаємовпливи і зворотні ефекти в межах економіки і всіх її областей, що її охоплюють, і секторів (внутрішній, зовнішній, НДВКР, виробництво, ринок, споживання), що стосуються економічних відносин між країнами. Йдеться про глобалізацію світогосподарських відносин. І в цьому вузькому змісті процес глобалізації неоднозначний і виявляється в поступовому втягуванні в дану сферу всіх видів міжнародних економічних відносин: зовнішньої торгівлі, руху капіталів, переміщення трудових ресурсів та інших факторів виробництва, наукового, техніко-технологічного, інжинірингового та інформаційного співробітництва між країнами.

Глобалізація – процес всеохоплюючий і незворотний. Національні економіки крок за кроком зростають в єдиний полідержавний економічний організм. Виникають прямі і зворотні зв'язки національних економік і світового ринкового господарства, їх глибоке взаємопереплетення і взаємозалежність. Розвиток окремих економік зумовлюється усе більше рухом світового господарства як єдиного цілого. Глобалізація додає новий вимір світовому ринковому господарству, визначаючи його нові кількісні і якісні характеристики, що виявляються, серед інших, у наступному: постійний рух національних господарств до усе більшої відкритості; економіка конкуренції починає виявляти тенденцію до перетворення в економіку співробітництва, і особливо ця тенденція виявляється в діяльності ТНК. Співробітництво між транснаціональними корпораціями, особливо в новітніх галузях, набуває все нових форм; технологічне самозабезпечення замінюється технічною взаємозалежністю, за якої відбувається об'єднання ресурсів, концентрація різноманітних знань і кваліфікованого персоналу, необхідних для створення нових продуктів і технологічних процесів. Міжфірмові зв'язки швидко поширюються за національні границі; традиційна інтернаціоналізація капіталів доповнюється інтернаціоналізацією наукових досліджень. В останні десятиліття інтернаціоналізація досліджень і розробок стала невід'ємною частиною глобалізації промислової діяльності взагалі.

Глобалізація в цілому і світогосподарських відносин зокрема – об'єктивний процес, що виражає сукупність умов розвитку сучасного світового співтовариства і насамперед науково-технічного й економічного прогресу. Дуже рухливі уся світова економіка, її окремі сфери і сектори. Становище в міжнародних регіонах, групах країн і в окремих країнах безупинно змінюється, роль і місце останніх у світовому господарстві не раз і назавжди дані, залежать не тільки, а нерідко і не стільки від них самих. Тим більше це стосується окремих фірм і національних, і транснаціональних. Приміром, ще в 1995 р. американська ТНК з виробництва комп'ютерної техніки і програмного забезпечення "Майкрософт" не входила в число 15 найбільших у світі, та вже в 1998 р. вона вийшла на перше місце, відірвавшись від інших

надгігантів, що лідирували до цього, "Дженерал електрик" і "Роял Датч-Шелл".

Глобалізація світогосподарських зв'язків – багаторівневе явище, що стосується окремих підприємств (мікрорівень); товарних, фінансових і валютних ринків та ринків праці (мезорівень); регіональної, національної економіки (макрорівень). В умовах ринкових відносин мікрорівень становить структуротвірну основу глобалізації світогосподарських зв'язків внаслідок того, що окремі підприємства, фірми, підприємці є визначальними суб'єктами міжнародних економічних зв'язків у всіх їхніх формах. Практичні масштабні світогосподарські контакти здійснюються на мезорівні міжнародних ринків товарів і послуг, капіталів, праці, фінансово-кредитних ресурсів і валют.

Одним із локальних проявів глобалізації є багатостороння взаємодія, яка теж має свої макро-, мезо- та мікрорівні. Втіленням глобальних процесів є транснаціональні корпорації. Глобалізація економіки, розширення зовнішньоекономічних зв'язків виявляються, насамперед, у підвищенні ролі і збільшенні масштабів діяльності транснаціональних корпорацій. У цілому ТНК – це досить складне явище в системі світогосподарських зв'язків, що вимагає пильної уваги, вивчення і міжнародного контролю. Транснаціональні корпорації усе більшою мірою стають визначальним фактором для вирішення долі тієї чи іншої країни в міжнародній системі економічних зв'язків. Активна виробнича, інвестиційна, торгова діяльність ТНК дозволяє їм виконувати функцію міжнародного регулятора виробництва і розподілу продукції. ТНК взаємопов'язують у своїх системах головні сфери національних економік мезорівня, що втілюється через корпоративні структури мікрорівня. Взаємостосунки мікрорівня всередині світових гігантів стосуються багатьох держав, таким чином ТНК поєднують у своїй внутрішній структурі важливі сфери національних економік, що підсилює багатосторонню кооперацію держав.

Підтвердження цього судження можна знайти в діяльності більшості ТНК. Наприклад, розглянемо компанію "Procter & Gamble". Ця велика американська компанія є виробником споживчих продуктів (миючі засоби, пральні порошки, засоби жіночої та дитячої гігієни, косметична, паперова та харчова продукція), має репутацію однієї з найкращих компаній світу. На сьогоднішній день "P&G" насправді є глобальною корпорацією. З 1980 р. вона збільшила в чотири рази кількість своїх споживачів і тепер може обслуговувати близько 5 млрд осіб в усьому світі. Компанія діє більше ніж у 60 країнах, а продукція продається більше ніж в 140 країнах. "P&G" також є головною силою для економічного росту і благоустрою в усьому світі, тому що тримає на службі по всіх підрозділах і філіях компанії 106 000 осіб. Щороку "P&G" одержує понад 60 % свого виторгу в сумі 40 млрд дол. за межами США. Компанія має понад 200 заводів у всьому світі. Тільки в США виробничі заводи містяться в Арізоні, Арканзасі, Каліфорнії, Делавері, Джорджії, Канзасі, Луїзіані, Меріленді, Міссурі, Ньюджерсі.

рсі, Північній Кароліні, Огайо, Пенсільванії, Техасі, Тенесі, Вісконсині. У більшості випадків "P&G" не буде свої заводи, а купує їх. В Європі "P&G" представлена в таких країнах, як Бельгія, Болгарія, Чеська Республіка, Німеччина, Естонія, Угорщина, Італія, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Польща, Португалія, Румунія, Іспанія, Туреччина, Великобританія, Ірландія. В Україні компанія володіє заводами та має широку дистриб'юторську мережу.

У своїй діяльності "P&G" спирається на багатонаціональну (міжнародну) маркетингову стратегію. Компанія прагне централізувати функції розробки продукту на базовому підприємстві, але також створює виробничі та маркетингові функції в кожній країні, де веде бізнес, організовує свою виробничу діяльність в основному на заводах приймаючих країн. "P&G" в організації виробничої діяльності переносить виробництво в країни з дешевою робочою силою, доступною і дешевою сировиною. Тобто сферу виробництва корпорація поділяє між різними країнами, головним чином між США та країнами Західної та Східної Європи. "P&G" використовує налагоджені державні стосунки та таким чином сприяє зміцненню багатосторонньої взаємодії регіонів у сфері виробництва завдяки внутрішній структурі та системі розміщення виробництва корпорації.

Щодо інших сфер діяльності корпорації, то щороку на наукові розробки та дослідження витрачається близько 5 млрд дол. "P&G" розширила свою діяльність після другої світової війни, з великим успіхом експортує марочні товари та маркетингову політику до країн Західної Європи. У наступні тридцять років фірма зміцнила свою політику розробки нової продукції та маркетингових стратегій у Сполучених Штатах, а пізніше і в інших країнах. Щоправда, компанії довелося дещо пристосувати свою науково-дослідницьку діяльність (НДД) та маркетингову політику до особливостей різних країн, однак це коштувало їй мінімуму зусиль. З кінця 1980-х років "P&G" делегувала більше повноважень щодо розробки та маркетингу нового продукту своїм найголовнішим філіям в Японії та Європі. Ці факти свідчать про взаємостосунки держав у сфері НДВКР в межах однієї корпорації. Тобто в межах однієї системи компанії поєднуються НДВКР різних держав, що також посилює взаємовідносини держав у цій сфері. Як і всі провідні ТНК, "P&G" обирає свою індивідуальну політику найму і управління персоналом. Колись компанія дотримувалась політики етноцентризму, яка полягає в тому, що на всі провідні посади призначаються громадяни країни, з якої походить фірма. Компанія надає міжнародним філіям свободу здійснення операцій у найкращий для ринку спосіб. Водночас вона прагне сформувати колективне мислення, яке б поділяли всі її службовці. Сьогодні корпорація в більшості випадків застосовує поліцентричну політику найму, тобто намагається по можливості наймати на роботу місцевий персонал. У той же час такій системі потрібні й експатріанти, і то з двох причин. Перша причина – це потреба у специфічному комплексі навичок, яких можуть не мати місцеві службовці. Друга причина залучення експатріантів – потреба вдосконалити навички саме цього службовця. Але поряд із поліцентричною "P&G" часто застосовує політику геоцентризму, що проявляється в наймі на роботу людей з високим рівнем кваліфікації. Отже, політика управління персоналом корпорації поєднує людей багатьох держав, стимулює переплив людських ресурсів між країна-

ми, і разом з ними і переплив знань та навичок, що також говорить про те, що на рівні руху людських ресурсів ТНК поєднує в своїй системі багато країн.

Незважаючи на глобальні масштаби "P&G", її грошові операції, до яких належать інвестування, фінансування, управління коштами та обмін валют, до початку 1990-х років були цілком децентралізованими. Сьогодні "P&G" оперує значно централізованішою системою, в якій відділ глобального управління коштами корпоративної штаб-квартири здійснює уважний контроль за операціями різних регіональних центрів управління коштами в різних країнах світу. Цей захід частково був реакцією на зростання обсягу міжнародних операцій "P&G" та на відповідне зростання обсягу обмінних операцій. На додаток до управління зовнішніх операцій з обміну валют глобальний фінансовий відділ "P&G" допомагає підрозділам інвестувати свої надлишкові кошти та позичати гроші не в місцевих банків, а в інших підрозділів "P&G". Підрозділи з надмірними сумами готівки позичають гроші тим, хто їх потребує, а глобальний фінансовий відділ діє як фінансовий посередник. Отже, у сфері руху капіталу корпорація також поєднує в собі капітал різних країн та маневрує ним всередині корпоративної системи, що також відзначається як переплив капіталів між країнами в межах однієї компанії. В Україні "P&G" починала свою діяльність через декількох українських фірм-дистриб'юторів, що імпортували продукцію "P&G" з інших країн. Коли масштаби постачань зросли, "P&G" зареєструвала офіційне представництво в Україні, яке згодом переросло в окремий підрозділ компанії. Сьогодні в Україні зареєстровано дочірнє підприємство "P&G" – ТОВ "Проктер енд Гембел Україна", що займається основними видами діяльності (фінанси, маркетинг, виробництво, збут). "P&G" повністю делегує повноваження українському менеджменту, підрозділу у фінансовій сфері, маркетинговій діяльності, сфері виробництва, збуту. Нині на український підрозділ "P&G" працює близько 400 осіб, що поділять та дотримуються цінностей корпоративної культури "P&G". Отже, діяльність компанії "Проктер енд Гембел Україна" повторює поведінку "P&G" на ринках інших країн, де оперує компанія, та відображає її стратегію.

Наведені дані діяльності компанії "P&G" дозволяють зробити такі висновки. По-перше, в межах однієї компанії відбувається взаємодія найголовніших сфер діяльності – виробництва, маркетингу та збуту продукції, науково-дослідної роботи, фінансів та людських ресурсів багатьох держав, але в основному США та країн Західної та Східної Європи. По-друге, історія та діяльність компанії "P&G" являє собою найяскравіший приклад уособлення процесів глобалізації мікрорівня.

Отже, як в історії однієї людини відображається історія людства, так і в діяльності однієї корпорації можна побачити відображення міжнародного бізнесу планетарних масштабів. Тобто ТНК уособлюють в собі глобальні тенденції розвитку світогосподарських зв'язків та багатостороннього співробітництва держав.

1. Фомишин С.В. Международные экономические отношения на рубеже тысячелетий. – Херсон, 2002. 2. Procter & Gamble. Spread your wings, Europe, Middle East, Africa. – 2000. 3. Веб-сайт компанії "Procter & Gamble" // www.pg.com